मुद्रा विस्फिती :DIS-INFLATION

BY

DR. RAJANI SONTAKKE

ASSOCIATE PROFESSOR

ECONOMICS

मुद्रा विस्फिति: DIS-INFLATION

- मुद्रा स्फितीचे समाजातील विविध वर्गांवर होणारे दुष्परिणाम दूर करण्यासाठी आणि मुद्रास्फीति ची परिस्थिती नियंत्रणात आणण्यासाठी ज्या विशिष्ट मौद्रिक धोरणाचा अवलंब केला जातो त्या धोरणालाच "**मुद्रा वीस्फिती" असे** म्हणतात.
- वाढत्या किमती वर नियंत्रण घालण्याकरीता आणि त्या किमती सामान्य मूल्य स्तरापर्यंत उतार्विण्याकरिता सरकार जी उपाययोजना करते तिला "**विस्फिती** "असे म्हणतात.
- कोलबरन क्या मते, **" किमती, उत्पन्न व खर्च या मध्ये होणारी घट जेव्हा लाभदायक असते तेव्हा तिला मुद्रा विसफिती असे म्हणतात."**

विस्फिती ची साधने

अ) मौद्रिक उपाय.

1. मुद्रेचे परिमाण कमी करणे.
2. प्रत्ययाचे परिमाण कमी करणे

1. राजकोषीय उपाय

1.
   1. करात घट.
   2. सार्वजनिक खर्चात घट.
   3. सार्वजनिक ऋणत वाढ.
   4. बचतीना प्रोत्साहन.
   5. संतुलित अंदाज पत्रक.
   6. चलनाचे ऊर्ध्व मूल्यं न.
7.

इतर उपाय

1. वस्तूंच्या व सेवांच्या उत्पादनात वाढ.
2. व्यापार व किमतीवर नियंत्रण

अपस्फी ती आणि विस्फितीं यातील फरक

- अपास्फिती

1. अपस्फिती ही आर्थिक प्रक्रियेतून आपोआप निर्माण होणारी स्थिती आहे.
2. अपस्फिती हा अर्थव्यवस्थेला लागलेला रोग असून त्याचे स्वरूप विघटनात्मक असते.
3. आपस्फिती च्या काळात किमती सामान्य मूल्य स्तरावरून बऱ्याच खाली जातात.
4. अपस्फिती च्या काळात किमतीत वेगाने घट होते.
5. अपस्फितीच्य काळात अर्थव्यवस्थेला अतिशय हानी पोहोचते.
6. अपस्फिती हा अनियोजित अर्थव्यवस्थेचा दोष आहे.

- विस्फिती

1. विस्फीतीही सरकारने हेतुपूर्वक घडवून आणलेली स्थिती आहे.
2. विस्फिती हा अर्थव्यवस्थेला जडलेल्या स्थिती या रोगावरील उपाय असून त्याचे स्वरूप विधायक असते.
3. विस्फितीच्या काळात वाढलेल्या किमती सामान्य मूल्य स्तरापर्यंत खाली आणल्या जातात.
4. विस्फी तिच्या काळात किमतीत होणारी घट अर्थव्यवस्थेला उपाय कारक असते.
5. विस्फीतीच्या काळात किमतीत होणारी घट मंदगतीने होते.
6. विस्फिती हा नियोजित अर्थव्यवस्थेचा कार्यक्रम आहे.

संस्फिती: REFLATION

- **G. D. H. COLE यांनी मुद्रा संस्स्फितीची व्याख्या पुढीलप्रमाणे केली आहे.**
- **“ मंदीचे परिणाम टाळण्याकरिता घडवून आणलेल्या स्थितीला संस्स्फती असे म्हणतात.”**

- **मुद्रा अपस्फिती चे समाजावर विध्वंसक परिणाम होऊ नयेत याकरिता सरकार ज्या विशिष्ट मैद्रिक धोरणाचा अवलंब करते त्या धोरणाला मुद्रा संस्फिती असे म्हणतात.**
- **मुद्रा संस्स्फिती हे आपस्फिती च्या काळात कमी झालेल्या किमती वाढविण्याकरिता सरकारने हेतुपुरस्सरपणे आखलेले एक मौद्रिक धोरण असते. मुद्रा संस्फितीचे मुख्य उद्दिष्ट म्हणजे कमी झालेल्या किमती सामान्य मूल्य स्तरापर्यंत वर आणणे व** मुद्रेची क्रयशक्ती कमी करणे हे होय.

संस्फीतीची साधने

A) मौद्रिक उपाय

1. विधिग्राह्य आणि प्रत्यय मुद्रेच्या परिमाणात वाढ करणे.

B) राजकोषीय उपाय

1. सार्वजनिक खर्चात वाढ करणे.
2. सार्वजनिक ऋणाची परतफेड करणे.
3. करात घट करणे.
4. आर्थिक मदत करणे.

C) इतर उपाय

1. निर्यातीत वाढ आणि आयातीत घट करणे.
2. जास्तीचे उत्पादन नष्ट करणे

स्फिती आणि सस्फिती यातील फरक

विस्फिती

1. विस्फि ती ही स्फितिचे दुष्परिणाम टाळण्याकरिता अमलात आणली जाते.
2. या धोरणांतर्गत वर गेलेल्या वस्तूंच्या किमती कमी करून त्या सामान्य मूल्य स्तरापर्यंत खाली आणण्याचं प्रयत्न केला जातो.
3. विस्फितीच्य काळात मूल्य स्तरात घट होण्याची प्रवृत्ती आढळून येते.
4. यात मूल्य स्थळ कमी करण्यासाठी आयातीत वाढ करून निर्यातीवर बंधने घातली जातात.
5. यात लोकांजवळ क्रयशक्तीत घट करून करात वाढ सार्वजनिक कर्जात वा,जात्|वजनिक खर्चात कपात व शिलकी अंदाजपत्रक इत्यादी उपाय योजण्यात येतात.
6. यात मुद्रेचे परिमाण कमी करण्यासाठी निमौद्र करण व प्रत्यय नियंत्रण इत्यादी उपायांचा अवलंब केला जातो.

संस्फिति

1. ही apsfitiche दुष्परिणाम टाळ्यासाठी अमलात आणले जाणारे धोरण आहे.
2. या धोरणांतर्गत खाली गेलेल्या वस्तूंच्या किमती वाढवून त्या सामान्य मूल्य स्तरापर्यंत वर आणण्याचा प्रयत्न केला जातो.
3. संस्फीतीच्या काळात मूल्य स्तरात वाढ होण्याची प्रवृत्ती दिसून येते.
4. मूल्य स्तरात वाढ करण्यासाठी आयातीवर प्रतिबंध लावून निर्यातीत वाढ केली जाते.
5. यात लोकांजवळल क्रयशक्तीत वाढ करण्यासाठी करात कपात, सार्वजनिक कर्जाची परतफेड, सार्वजनिक खर्चात वाढ व तुटीचे अंदाजपत्रक इत्यादी उपाय योजण्यात येतात.
6. यात मुद्रेच्या परिमाणात करण्यासाठी नोटांचे अतिरिक्त निर्गमन व प्रत्यय विस्तार इत्यादी उपायांचा अवलंब केला जातो.

स्फिती, अपस्फिती, विस्फिती व संस्फिती चे आकृतिद्वरे स्पष्टीकरण

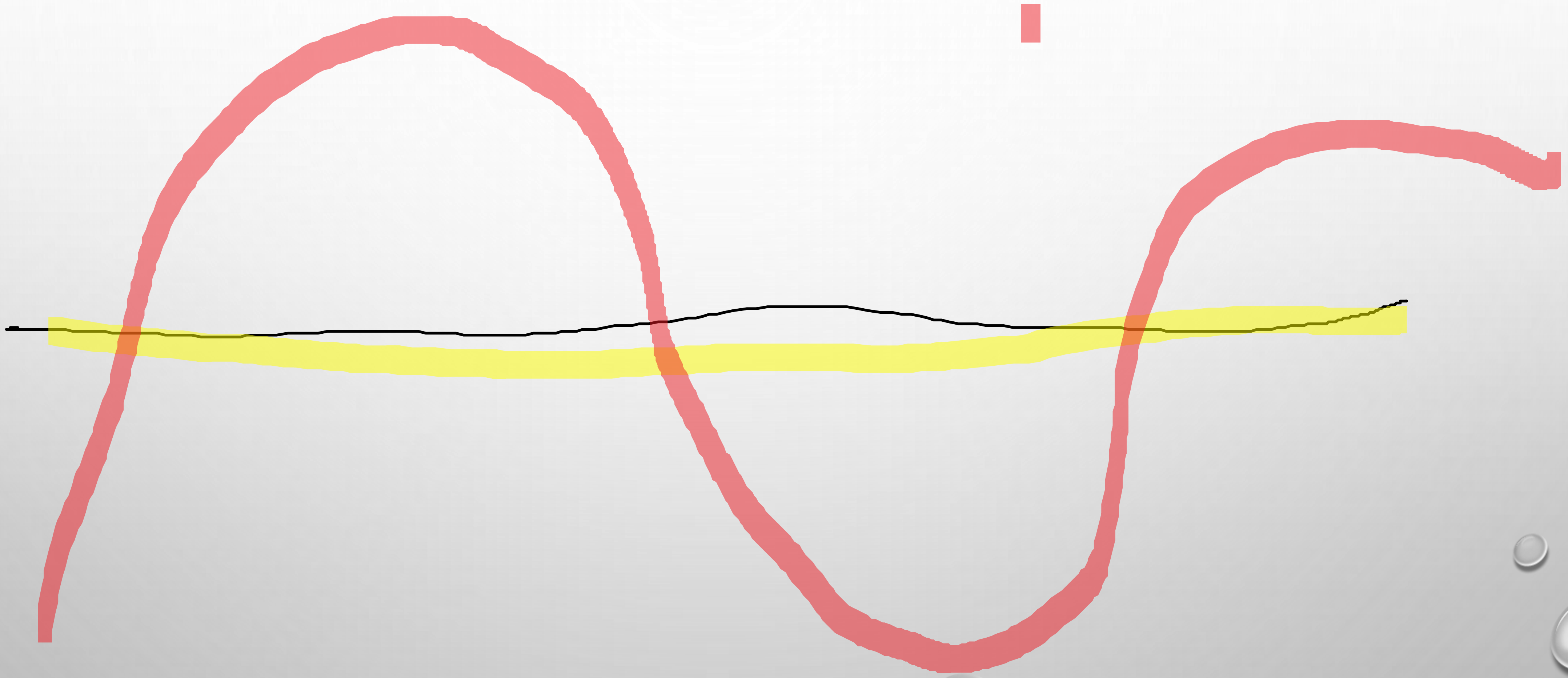

Thank you